

DOSSIER

Mediawijsheid

in tijden van dreiging en terreur

Colofon

Dossier: Mediawijsheid in tijden van dreiging en terreur

Auteurs: Karen Mouws
Katja Schipperheijn

Design: Karen Mouws

Versie 1 - © Augustus 2016

Dit educatief pakket werd ontworpen en gepubliceerd door The Learnscape N.V., in het kader van sCoolEDU: de educatieve community voor Mediawijs Onderwijs; met de steun van Mediawijs.be.

Voor meer informatie, inspiratie en een bruisende educatieve community, surf naar www.sCooledu.org

© The Learnscope N.V. – 2016 – alle rechten voorbehouden.

Het educatief pakket mag enkel gebruikt worden voor educatieve doeleinden en mits correcte bronvermelding (© The Learnscope N.V.).
Het pakket mag onder geen beding gebruikt worden voor commerciële doeleinden.

Inleiding	4
Wat kan jij doen als leerkracht?	5
1. Luisteren	6
2. Praten	9
Informeren en geruststellen	10
Plaats het in perspectief	12
Wat met zeer jonge kinderen?	13
Waar kunnen kinderen verder terecht om te praten?	14
Verschillen in de Klas	15
3. Wij zijn tegen haatspraak	17
No Hate	18
Respect Poster Campagne	19
4. In de Actualiteit	20
5. Mediawijze Vaardigheden	21
Kritisch leren omgaan met bronnen, informatie en meningen	21
Het Mediadagboek	24
De Uit-Knop	26
6. Actief en Creatief aan de slag	27
Conclusie	28
Referenties	29
Lesmateriaal en inspiratie op het Web	30

Inleiding

Het is een moeilijke periode in de wereld: aanslagen, geweld, terrorisme en oorlog. Ook kinderen zijn hier niet blind en doof voor.

Steun gezocht

Vlak na de aanslag in Brussel, regende het berichten binnen scholen, van kinderen die bang waren. Ze waren ongerust en zochten steun bij elkaar. Er werden zeer mooie blogartikels geschreven, waarin **solidariteit en warmte** naar voor kwam. De tekeningen en kaarsen, als steun geplaatst op het Beursplein in Brussel, stonden voorop.

Tegelijkertijd kwamen er berichten uit scholen in Nederland. Kinderen in Amsterdam met schrik: 'zijn wij de volgende?'. Ze wilden graag in **contact** komen met hun leeftijdsgenoten in Brussel, want ze zaten met veel vragen.

In de klas

Ook voor leerkrachten was en is het geen gemakkelijke periode. **Hoe ga je het gesprek aan** met de leerlingen hierover? Kan je beelden tonen en hoe bespreek je ze? Wat als er leerlingen in jouw klas zitten met radicale of racistische gedachten over heel de situatie? Vooral in scholen en klassen met hoge aantallen allochtone leerlingen en vluchtelingen, durfden leerkrachten de **dialogoog** moeilijk aangaan. Begrijpelijk, maar onterecht. We moeten blijven in discussie treden met elkaar, op alle scholen en in alle klassen.

De realiteit

Kinderen en jongeren worden **elke dag** geconfronteerd met de harde realiteit van

onze moderne wereld. De media -zowel de traditionele, zoals televisie en kranten, maar ook sociale media- tonen gewelddadige beelden en verspreiden sensationele koppen. De emoties lopen hoog op en er wordt angst gecreëerd. Radicale woorden worden gesproken uit allerlei verschillende kampen. Soms komt er zelfs haatspraak en racisme aan te pas.

We kunnen kinderen en jongeren hier **niet meer van afschermen**. Ze zien en horen het toch, want schermen zijn alomtegenwoordig. Verbieden van te kijken, dat werkt enkel tegendraads. Toch betekent dat niet dat we niets kunnen doen, als leerkracht en ouders.

In dit dossier gaan we dieper in op hoe je in het lager onderwijs op een **positieve, actieve manier** kan omgaan met terreur, oorlog, geweld en angst.

Wat kan jij doen als leerkracht?

Het is voor leerkrachten zeker niet gemakkelijk om zulke **zware topics** te moeten aansnijden. We begrijpen dan ook dat de moed je misschien al in de schoenen zinkt of dat je je machteloos voelt. Immers, je weet niet op voorhand wat de reacties zullen zijn in de klas: hoe gaan de leerlingen ermee omgaan? Gelukkig sta je er niet alleen voor en kan je de **zes mediawijze tips** in dit dossier gebruiken.

Die kun je niet enkel in een crisis-situatie hanteren, zoals wanneer er een aanslag dichtbij huis gebeurt, maar het **hele schooljaar** door aanwenden om kinderen te leren omgaan met media, nieuws en berichtgeving over geweld, terreur en oorlog.

1 Luisteren

2 Praten

3 Haatspraak tegengaan

4 Actualiteit een plaats geven in de klas

5 Werken aan Mediawijze en Kritische Vaardigheden

6 Actief en Creatief aan de slag gaan

1. Luisteren

De eerste tip in dit dossier is waarschijnlijk zelfs de belangrijkste: we moeten **luisteren** naar onze leerlingen. We kunnen niet ontkennen dat de berichtgeving over terrorisme en geweld een diepe impact heeft op hen. Daarom dat het belangrijk is om te horen wat zij er over te vertellen hebben.

Tegelijkertijd hebben kinderen en jongeren een grote nood aan hun ervaringen te **delen**, met foto's, filmpjes of gewoon hun gedachten. Het is belangrijk om hen hier niet te veel in te remmen en ook aandacht te besteden aan wat ze delen. Je kan hier zeer veel uit leren over wat er bij hen speelt. Dat kan dan meteen ook weer een aanzet zijn voor een interessant klasgesprek.

Kinderen hebben een **uniek perspectief** op de wereld en als leerkracht kan je daar heel wat uithalen. Tegelijkertijd hebben ze een grote nood om hun **emoties** te uiten en te plaatsen. Zeker jonge kinderen hebben moeite om hun emoties te reguleren en hebben daarvoor hulp nodig van buitenaf. Er komt dan ook heel wat op hen af, in zulke turbulente tijden en jij speelt een essentiële rol om dat te helpen verwerken.

Wanneer kinderen en jongeren (maar ook volwassenen) het gevoel hebben dat niemand naar hen luistert of ook maar interesse toont in hun gevoelens en ervaringen; leidt dat natuurlijk tot frustratie. Ze voelen zich **uitgesloten**. Je zou er zelf

ook boos van worden. Als dit gevoel lang aanhoudt en de kinderen geen uitzicht meer lijken te hebben op verbetering, kan die frustratie een voedingsbodem worden voor radicalisering.

Jouw rol als leerkracht

1. Creëer een **open klimaat**, met ruimte voor uiteenlopende meningen en gevoelens.
2. Werk actief en regelmatig aan de **communicatieve vaardigheden** van de leerlingen.
3. Organiseer **luistermomenten**, zowel klassikaal als individueel.

Creëer een open klimaat

- Maak het aan leerlingen van in het begin duidelijk dat ze hun **emoties en meningen mogen uiten**.
- Bespreek '**respect**' met je leerlingen en wat dat betekent voor het klasklimaat. Als leidraad kan je hiervoor het gratis lespakket Sociaal Online gebruiken, dat je vrij kan downloaden van de sCoolEDU Support Community.
- Als leerlingen hun gevoelens en zorgen uiten, zorg er dan voor dat je **positief en warm reageert**.
- Bij **ongepaste reacties** op uitingen van anderen, grijp dan in en bespreek dit op een constructieve manier met de betrokken personen (of zelfs heel de klas). Vermijd dat kinderen bang worden om hun emoties te delen.
- Moedig aan dat leerlingen positief en steunend op elkaar reageren. Geef hen hier voldoende **bevestiging** en complimenten voor.

Werk aan communicatieve vaardigheden

Meningen en gevoelens uiten tegenover medeleerlingen, dat is helemaal niet voor de hand liggend. Werk samen met de klas aan vaardigheden die het gemakkelijker maken, zoals het maken van ik-zinnen.

Tegelijkertijd moet je ook werken aan de **luistervaardigheden** binnen de groep. Organiseer oefeningen -bijvoorbeeld met scenario's-, waarin leerlingen in duo aan de slag gaan om actief naar elkaar te luisteren. Enkele vaardigheden om aan te werken zijn:

- **Papegaaien:** wanneer je luistert naar iemand, probeer dan regelmatig samen te vatten en anders te verwoorden wat jij denkt dat ze bedoelen. Zo kan je controleren of je het wel goed begrepen hebt.
- **Niet onderbreken**, ook niet om zinnen aan te vullen: geef de andere persoon de tijd om zijn of haar zegje te doen; ook wanneer het wat langer duurt.
- **Neem een actieve luisterhouding aan:** let dus goed op je lichaamstaal. Maak oogcontact en probeer de lichaamshouding van de andere te 'spiegelen'.
- **Stel vragen** wanneer je niet goed begrijpt wat de andere persoon bedoelt, maar ook om steun te uiten.

Organiseer luistermomenten

Je kan op verschillende manieren inzetten op 'Luisteren naar elkaar' in de klas.

Klassikaal: Kringgesprek met de nadruk op luisteren en respect. Leg het doel van dit klasgesprek zeer duidelijk uit en maak -samen met de klas- regels.

Individueel: Wanneer je vermoedt dat één van je leerlingen nood heeft aan een babbel, ga dan proactief -maar wel informeel- het gesprek aan. Praat eventueel eerst over koetjes en kalfjes, voor je aan het moeilijkere topic begint.

Digitaal: Je kan werken met een digitaal (video)dagboek, waarin kinderen hun zeg kunnen doen -al dan niet voor de camera- en hun emoties kunnen uiten. De privacy van de kinderen moet hier gegarandeerd worden en deze beelden mogen dus niet gedeeld worden. Anders zullen ze toeklappen.

2. Praten

We haalden het al aan: kinderen moeten kunnen praten over hun gevoelens en angsten, zeker wanneer er iets traumatisch is gebeurd zoals een aanslag. Het is dan ook jouw rol als leerkracht om daarvoor een kader te voorzien. Niet enkel door te luisteren, maar ook door **actief de dialoog aan te gaan**, zowel individueel als met de klas.

Dat is natuurlijk niet makkelijk, want het gaat over een **gevoelig onderwerp**. Sommige kinderen zullen heel erg bang zijn, terwijl anderen misschien onjuiste informatie hebben opgepikt. Nog anderen zullen vanuit hun omgeving radicale meningen overnemen. Hoe ga je daar dan mee om? Hoe zorg je ervoor dat het gesprek in goede banen geleid wordt en niet ontspoord?

In dit dossier hebben we enkele aanbevelingen opgesteld om aan de slag te gaan in de klas.

In de eerste plaats moet je de leerlingen **informer en geruststellen**. Vervolgens kan je de gebeurtenissen in **perspectief plaatsen** en er discussies over voeren.

Natuurlijk moet je daarbij altijd rekening houden met het emotionele ontwikkelingsniveau van jouw leerlingen. Bij **jonge kinderen** moet je een andere aanpak gebruiken en net wel gaan afschermen.

Natuurlijk bestaan er ook tal van **andere initiatieven** waar de kinderen terecht kunnen om te praten, indien nodig. Hier vinden ze professionele hulpverleners en vrijwilligers, die opgeleid zijn om moeilijke gesprekken te voeren met kinderen en jongeren. Wanneer je het gevoel hebt dat het gesprek met een bepaalde leerling te lastig wordt voor jou, kan het helpen om hen door te verwijzen.

Als laatste hebben we een onderdeel gewijd aan het **omgaan met verschillen** in jouw multiculturele klas, wanneer conflicten kunnen ontstaan tussen uiteenlopende meningen.

Informeren en geruststellen

Wanneer je het gesprek aangaat, heb je twee prioriteiten: de leerlingen **geruststellen** en zorgen dat ze over **juiste informatie** beschikken.

Geruststellen: je wint nog sneller de Lotto

Terroristische aanslagen zijn natuurlijk erg traumatische gebeurtenissen en het is dan ook te begrijpen dat de leerlingen angstig zijn. Vertel hen dat zoiets **niet vaak voorkomt** en dat het net daarom zo'n groot nieuws is. Wat elke dag gebeurt, daar

geeft geen enkele nieuwszender nog aandacht aan. De kans dat het hen -of iemand uit hun gezin- overkomt, is dan ook erg klein. Je zal dus nog sneller de Lotto winnen.

Zorg er ook voor dat jouw leerlingen inzien dat steden als Brussel of Parijs niet continu erg onveilig zijn. Een aanslag is meestal een **eenmalige gebeurtenis**. Tegelijkertijd doen de overheid en de hulpdiensten, zoals de politie en zelfs het leger, hun uiterste best om de daders te vatten en iedereen te **beschermen**. Ze hoeven dus niet bang te zijn om buiten te komen of naar de stad te gaan.

Kinderen hebben ook de neiging om **nieuws op zichzelf te betrekken**. Het is dus belangrijk om hen te laten inzien dat de terroristen het niet op hen persoonlijk (of hun gezin) gemunt hebben.

Informeren: feiten v.s. fictie

Er circuleren altijd heel wat **geruchten** rond een aanslag en de zoektocht naar de daders. De meeste hiervan zijn helemaal niet waar. We hebben het dan niet enkel over geroddel op café of in de winkel, maar zelfs krantenberichten of tv-reportages die niet helemaal kloppen. Dat kan gaan van een verkeerde robotfoto die verspreid wordt tot het gerucht dat er wel honderd daders waren.

Na de gebeurtenis zal er ook nog heel wat chaos heersen. Zo zullen er misschien mensen onderzocht worden die later onschuldig blijken. Of worden er valse bommeldingen ingebeld. Dit zorgt ervoor dat mensen niet enkel banger, maar ook tegen elkaar opgezet worden.

Sta samen met de leerlingen stil bij wat de ware feiten zijn en wat er verzonnen is. Dit kan je bijvoorbeeld doen door verschillende nieuwsbronnen te gaan vergelijken met elkaar en met wat de kinderen al weten. In het onderdeel '**Mediawijze Vaardigheden**' vind je meer over hoe je kinderen kan leren kritisch omgaan met nieuws en geruchten.

Immers, als je niet de juiste informatie hebt, is het heel moeilijk om een oordeel te vormen over de situatie. Een onjuist oordeel kan later dan weer tot haatspraak leiden. Door eerst goed de feiten na te kijken, kan je al heel wat problemen vermijden.

Plaats het in perspectief

We hadden het er al over dat het heel belangrijk is om de juiste informatie te voorzien en de feiten goed te kennen voor je een oordeel velt over de situatie. Maar zelfs met de juiste info is het voor kinderen nog moeilijk om alles in **perspectief** te plaatsen. Daarvoor hebben ze hulp nodig van jou, de leerkracht.

We begrijpen dat dat niet gemakkelijk is, zeker wanneer je heel **uiteenlopende en soms extreme stemmen** hoort in de klas. Hier zijn alvast enkele tips om het gesprek in goede banen te leiden.

1. **Stel alles in vraag.** Vragen stellen is een zeer effectieve methode om iemand te doen reflecteren over hun eigen mening. Blijf doorvragen waarom ze iets vinden, op wie dat van toepassing is, hoe ze tot die mening zijn gekomen enzoverder. Vraag om steeds meer verduidelijking van de leerlingen. ‘Daarom’ en ‘dat is gewoon zo’ zijn geen goede antwoorden.

2. **Nuanceer** en geef meer toelichting wanneer nodig. Help de leerlingen om niet in extremen te denken. Wat voor één iemand waar is, is niet noodzakelijk zo voor heel de groep; en omgekeerd. Een courant voorbeeld hier is dat sommige terroristen Moslim zijn; maar verre van alle Moslims zijn daarom terroristen. Hetzelfde geldt trouwens voor andere godsdiensten. Gebruik voorbeelden en vragen om de leerlingen een gematigder standpunt te laten innemen.

3. **Daag de leerlingen hun stellingen uit.** Wanneer iemand een extreme stelling uit, kan je proberen die onderuit te halen. Een goede manier om dit aan te pakken is door de stelling op henzelf te betrekken: zou je het leuk vinden moest iemand dat over jou zeggen?

4. Benader het gesprek **positief**. Het gesprek wordt al heel wat minder moeilijk, wanneer je het positief benadert. Zo kan je het hebben over de vele hulpverleners die zich belangeloos inzetten; of over de vele solidariteitsacties die opgezet worden. In Brussel kwamen op het Beursplein heel veel mensen samen.

Wat met zeer jonge kinderen?

Hoewel **afschermen** moeilijk is, is dat toch aan te raden bij zeer jonge kinderen. Immers hebben zij nog niet altijd de vaardigheden om dramatische gebeurtenissen en berichten in perspectief te plaatsen; en betrekken ze zulke zaken vooral op zichzelf.

Het is dan ook belangrijk -wanneer ze toch met de berichtgeving in contact komen- om deze kinderen in de eerste plaats **gerust te stellen**. Zo'n verschrikkelijke gebeurtenis is net nieuws, omdat het bijna nooit voorkomt. Anders zou het geen nieuws meer zijn. De kans dat het hen zelf overkomt is dan ook erg klein.

Benadruk ook zeker de **positieve kanten** van het verhaal: de lichtpuntjes. Vertel over mensen die elkaar spontaan helpen, over hoe heldhaftig de hulpdiensten zijn en de mooie acties die mensen achteraf opzetten om de slachtoffers te steunen.

Kinderen van 0 tot 2 jaar

hebben geen besef van oorlog. Zorg dat ze niets zien en horen.

Kinderen 2 tot 4 jaar

maken geen onderscheid tussen feit en fictie. Scherm ze zoveel mogelijk af.

Kinderen van 4 tot 6 jaar

betrekken alles op zichzelf. Als ergens anders bommen vallen, kan dat vast ook hier gebeuren. Scherm ze zoveel mogelijk af en stel ze gerust.

Kinderen van 6 tot 10 jaar

worden beïnvloed door omgeving en op school. Totale afscherming kan niet meer. Nuanceer en licht zelf de achtergronden toe.

Waar kunnen kinderen verder terecht om te praten?

Je doet als leerkracht heel erg je best om er te zijn voor je leerlingen, naar hen te luisteren en te ondersteunen. Maar soms is dat niet genoeg. Misschien vind je de juiste woorden niet. Of vind je het moeilijk om door te dringen bij een specifieke leerlingen.

Dan kan het beter zijn om de leerling **door te verwijzen** naar iemand met meer ervaring in ondersteuning en hulpverlening. Dat kan bijvoorbeeld de zorgleerkracht op school zijn, of het CLB.

Wil de leerling in kwestie liever anoniem blijven, dan kan je hem of haar doorverwijzen naar een **online chatbox** zoals CLB Chat of Awel. Daar staan vrijwilligers of professionele hulpverleners klaar om te luisteren en te praten. Zij komen vaker met moeilijke situaties in contact en zijn hiervoor opgeleid.

Verschillen in de Klas

In een hedendaagse klas vind je een grote **diversiteit** aan leerlingen. Er zitten kinderen van alle achtergronden en overtuigingen. Het zal je dan ook niet verbazen dat er daartussen wel eens **verschillen in meningen** ontstaan, met tegengestelden en extremen. Hoe ga je daar als leerkracht mee om?

Scheer niet een hele groep over dezelfde kam

Let er steeds op dat kinderen niet enkel aangesproken worden op hun geloof of afkomst. Wanneer een aanslag opgeëist wordt door IS of Al Qaeda, is dat niet representatief voor de moslimwereld. Net zoals de KKK in Amerika niet representatief is voor het Westen of het christendom. In de klas is er geen plaats voor de zogenaamde '**schuld door associatie**'. Het is niet omdat je tot een bepaalde groep behoort, dat je mee schuldig bent aan het conflict.

Je kan het voorbeeld aanhalen van een ruzie tussen kinderen van twee verschillende scholen: school A en school B. Het zou toch ook niet eerlijk zijn, moesten leerlingen van school A alle andere

leerlingen van B over dezelfde kam scheren en hen allemaal pesten?

Zowel anti-Westerse als anti-Islam uitspraken kan je dus best meteen tegengaan. Het is niet omdat sommige leden van een groep fouten begaan of zelfs geweld plegen; dat héél de groep hier schuldig aan is.

Toon het positieve in de mens

Laat de kinderen **positieve ervaringen delen** met elkaar, zoals medelevende reacties, boodschappen en initiatieven uit hun (geloofs)gemeenschap.

In het geval van moslims, kan je benadrukken dat de Islam voor de meeste gelovigen een vreedzame religie is.

Islam als geloof heeft geen schuld aan de gebeurtenissen, maar individuen en organisaties.

Haal er een expert bij

Soms worden in discussies zaken aangehaald waar je als leerkracht moeilijk een antwoord op kan bieden. Als niet-moslim is het bijvoorbeeld moeilijk om te weten of uitspraken als "Maar in de koran staat..." kloppen of niet. Jongeren in de klas kunnen helpen, maar ook niet altijd.

Durf daarom **externe leden van de gemeenschap** in het debat in de klas betrekken. Zo kan je bijvoorbeeld beroep doen op een **netwerk van islamexperts voor het onderwijs**; vanuit het preventieproject tegen radicalisering van de Vlaamse overheid.

Pedagogisch handelen gaat voor

Soms zal je jouw eigen emoties even opzij moeten zetten, om pedagogisch te kunnen handelen. Wanneer kinderen zeggen het geweld goed te keuren, zal dit je raken, maar moet je **afstand nemen** om het gesprek te voeren.

Als leerkracht dien je geweld in alle vormen af te keuren, maar de onderliggende redenen en frustraties die leerlingen aangeven om geweld te begrijpen, kunnen een interessante basis zijn voor **begrip tussen iedereen**. Help de kinderen bij het beoordelen van de bronnen van hun informatie; geweld in perspectief te plaatsen en nadenken over fundamentele menselijke rechten, zoals vrijheid van meningsuiting.

3. Wij zijn tegen haatspraak

Tijdens intense periodes, durven de emoties wel al eens hoog oplopen en spreken mensen harde woorden. We hebben allemaal al voorbeelden gezien van **haatspraak** na een drama, zoals bijvoorbeeld racistische opmerkingen, gemene berichten over geloof of mensen die uiten dat het geweld terecht was.

In de vorige secties ging het over luisteren naar de leerlingen en met hen praten; ook wanneer dat moeilijk is. Toch moet je als leerkracht **de grens durven trekken**: haatspraak hoort niet thuis in de klas of op school.

Het is niet gemakkelijk om met haatspraak om te gaan, zeker in de klas. Gelukkig zijn er **hulpmiddelen**. In Europa is er het No Hate netwerk, om verdraagzaamheid te promoten en haatspraak tegen te gaan. Ook in Vlaanderen hebben zij tips en materialen ter beschikking, om aan de slag te gaan in de klas. Op **sCoolEDU.org** vind je onze vrij beschikbare postercampagne rond respect en online gedragsregels.

NO
HATE

No Hate

No Hate is een Europese campagne, die zich inzet tegen alle vormen van haatspraak, zowel online als offline. In Vlaanderen wordt deze campagne getrokken door o.a. Mediawijs.be en Jong & Van Zin.

No Hate ijvert voor een maatschappij met minder harde, kwetsende woorden en zeggen **nee tegen haat**. Er worden tal van onderwerpen behandeld, zoals gender en seksualiteit, maar natuurlijk ook multiculturaliteit en racisme. Zo kan bijvoorbeeld na een extremistische aanslag een stroom van haat op gang komen, waarbij er gegeneraliseerd wordt naar een hele bevolkingsgroep.

Wanneer je in jouw klas wil werken rond haatspraak; hebben zij allerhande **tips en tricks**. Zo kan je leren hoe je haatspraak kan herkennen (zowel naar jezelf als naar anderen), maar ook hoe je er op kan reageren wanneer het toch plaatsvindt.

Wil je meer weten over haatspraak en wat dat begrip juist inhoudt, dan kan je terecht op de website van No Hate: <http://www.nohate.be/node/4/platformpartners-en-ondersteuners>.

Daarnaast kan je op de website hun **toolbox** terugvinden en bestellen, waarmee je in de klas concreet aan de slag kan. Leerlingen leren haatspraak niet enkel herkennen en benoemen, maar discussiëren ook over de impact ervan en hoe je er op kan reageren als slachtoffer of als omstaander.

Wil je meer leren over No Hate en de partners die deze campagne mogelijk maken? Surf dan naar <http://www.nohate.be/node/4/platformpartners-en-ondersteuners>.

Respect Poster Campagne

Wanneer er haatspraak aan te pas komt in de klas, is het eigenlijk al te laat: het kwaad is geschied. Bij sCoolEDU.org willen we dat dan ook graag voorkomen. Dit doen we door vanaf dag één te werken met de leerlingen rond

Alles start bij de **Contract Poster** en het lespakketje Sociaal Online. Die kan je gratis downloaden op de sCoolEDU Support Community en vrij gebruiken in de klas. Je vindt een leeg exemplaar van de poster om zelf aan de slag te gaan.

In het begin van het schooljaar (of op een ander moment) zet je je met de leerlingen in een kring en slaan jullie aan het denken: wat betekent het om écht **sociaal** met elkaar om te gaan? Wat is **respect** en hoe kunnen we dat tonen voor elkaar, ook online? Uiteindelijk stellen jullie samen enkele **omgangsregels** op en zetten jullie die op de poster. Die wordt dan ondertekend door alle leerlingen.

Tijdens het schooljaar kom je hier regelmatig op terug, bijvoorbeeld wanneer er een conflict ontstaat of haatspraak gebruikt wordt. *Welke afspraken hadden we ook weeral gemaakt?*

Doordat de leerlingen dit contract zelf opgesteld en ondertekend hebben, dragen ze er ook mee **verantwoordelijkheid** voor om het na te leven.

Indien nodig, kan je meerdere posters maken wanneer het aantal regels spontaan groeit; of kan je een reflectiemoment inlassen om alles eens te evalueren: is de situatie veranderd en moeten we onze regels daaraan aanpassen?

Extra Tip:
Gepaste beelden voor de gepaste leeftijd

Kinderen en expliciete beelden, dat is vaak geen goede combinatie. Toch komen ze er veel mee in contact in de media en online.

Leerlingen gebruiken dan ook best nieuwsbronnen die geschikt zijn voor hun leeftijd. In Vlaanderen heb je bijvoorbeeld Karrewiet, het jeugdjournaal van Ketnet. Zij zullen niet zomaar schokkende beelden tonen en bieden voldoende duiding op kindermaat.

4. In de Actualiteit

Een aanslag is **nieuws**. Zeer groot nieuws en dat moet dus behandeld worden in de klas.

Wanneer je als leerling nog nooit aan de slag bent geweest rond de actualiteit, is dat echter niet zo voor de hand liggend. Kinderen moeten **gaandeweg leren** hoe ze bronnen kunnen inschatten, bijvoorbeeld of alles wel waar is wat er geschreven staat.

Daarom is het belangrijk dat je **héél het schooljaar lang** werkt rond actua, bijvoorbeeld via een beurtrol. Laat elke week (of zelfs elke dag) één of meerdere leerlingen een stukje uit het nieuws brengen, samen met hun interpretatie ervan. Dat kan klassiek voor de klas, maar evengoed online via een leuke blog. Op die manier kunnen de leerlingen gemakkelijk video's en foto's toevoegen of zelfs een presentatie maken. Door voortdurend de actualiteit te bespreken (en bespreekbaar te maken), leer je de kinderen er al mee omgaan via minder zware onderwerpen en creëer je een voedingsbodem voor wanneer er echt iets ergs gebeurt.

Belangrijk is dan ook dat je het nieuwsfeit van die week (of dag) meteen ook **bespreekt met heel de klas**. Zo leren de kinderen met elkaar praten over hun eigen interpretatie, krijgen ze inzicht in de denkprocessen van de anderen en leren ze rekening houden met verschillende visies op eenzelfde 'feit'.

5. Mediawijze Vaardigheden

Mediawijze vaardigheden zijn zeer belangrijk, zeker wanneer je een heleboel informatie moet verwerken.

In dit hoofdstuk vind je enkele tips over hoe je de leerlingen **kritischer** kan leren omgaan met media; bewust kan maken van de **impact** van al hun mediagebruik op henzelf; en hoe ze de stroom van informatie even **uit hun leven kunnen weren** wanneer het te veel wordt.

Kritisch leren omgaan met bronnen, informatie en meningen

Feiten vs Fictie

Feit:
Iets waarvan men zeker is dat het gebeurd of juist is. Dit kan bewezen worden.

☐ Zijn er foto's -die niet bewerkt zijn- die het feit ondersteunen?

☐ Staan er cijfers bij, die je kan controleren?

☐ Zijn er betrouwbare ooggetuigen?

☐ Wat voor andere bewijzen zijn er om dit 'feit' te ondersteunen?

Op 22 maart vond er een aanslag plaats in Brussel.

Die laptop kost € 500 in mijn computervinkel.

Het aantal calorieën in een Snickers is 321.

Mening:
Een persoonlijke overtuiging of oordeel. Wat jij ervan vindt. Dit kan niet bewezen worden.

☐ Wordt er veralgemeend, met woorden zoals 'altijd' of 'nooit'?

☐ Is het een interpretatie van een persoon?

☐ Komen er woorden in voor zoals denken of vinden?

☐ Kan je niet controleren wat deze persoon zegt, met cijfers, documenten, foto's of andere getuigen?

Ik denk dat alle katten de wereld willen overnemen.

Microsoft computers zijn altijd traag en onhandig.

Ik vind blauw een heel erg leuke kleur.

Stel je voor: er is net een nieuwe aanslag gebeurd en natuurlijk wordt er op het nieuws **veel informatie** gegeven. Maar hoe weet je wat daarvan feiten zijn, speculatie of gewoon onjuiste geruchten? En wat dan met die andere nieuwszender uit het buitenland, die een het verhaal helemaal anders vertelt?

Zelfs voor volwassenen is het moeilijk om kritisch te staan tegenover nieuwsbronnen en de **betrouwbaarheid** ervan in te schatten. Dat is dus voor kinderen dubbel waar. Daarom dat je hen als leerkracht goed moet begeleiden in hun omgang met de media -zeker in tijden van nood-.

Feiten en meningen: haal ze niet door elkaar

Bij elke gebeurtenissen zijn er verschillende visies over wat er gebeurd zou zijn, naast de feiten. Help de leerlingen om die goed uit elkaar te houden. Wat is er écht gebeurd en wat weten we zeker? Wat hebben anderen er over te vertellen en is dat wel noodzakelijk de waarheid? Wat zijn de **feiten** en wat zijn **meningen**?

Door hen uit te dagen, leren jouw leerlingen er bij stilstaan wat meningen zijn en hoe ze daar mee om kunnen gaan. We hebben eerder al geleerd elkaars mening te respecteren in gesprekken en in de klas. Maar dat betekent natuurlijk nog niet dat elke mening waarheid hoeft te zijn.

Je kan nooit genoeg vragen stellen

Waarom vind je dat? Wat bedoel je? Hoezo? Kan je daar wat meer over vertellen? Hoe weet je dat zeker?

De kinderen zullen het misschien niet zo leuk vinden, maar het is jouw taak als leerkracht om **alles in vraag te stellen** tijdens discussies. Zo moeten ze wel stilstaan bij en dieper nadenken over wat ze zelf vertellen en wat ze horen van hun medeleerlingen. ‘Daarom’ en ‘dat is gewoon zo’ zijn natuurlijk geen goede antwoorden. Er moet echt wel een redenatie achter zitten en blijf dus doorvragen tot je die weet.

Hoe vaker je hen aanzet om vraagtekens te plaatsen, hoe gemakkelijker kinderen dit ook uit zichzelf zullen doen.

Probeer dit natuurlijk niet te agressief aan te pakken, want dan klappen ze misschien toe en krijg je er niets meer uit. Dat is natuurlijk ook niet productief.

Verschillende kanten van het- zelfde verhaal

In een conflict zijn er altijd verschillende **perspectieven** en dat is natuurlijk ook zo in tijden van dreiging en terreur. In jouw klas alleen al zal je heel veel verschillende manieren tegenkomen om naar de gebeurtenissen van deze tijd te kijken. Immers, iedereen komt van een andere achtergrond, hoort thuis andere meningen en zal misschien andere nieuwsbronnen consulteren.

Daarom kan het een interessante oefening zijn om verschillende bronnen van informatie met elkaar te gaan **vergelijken**. Zo kan je een krant uit Vlaanderen tegenover een nieuwsbericht van een buitenlands TV-kanaal plaatsen.

Moedig de leerlingen aan om de gelijkenissen en verschillen te zoeken; en te proberen te verklaren waar die vandaan komen.

Verander de beelden (en zo ook de boodschap)

Leer de kinderen **kritisch omgaan met beelden**, door hen eens zelf aan fotobewerking te laten doen of andere muziek te zetten op een video. Grote nieuwszenders gebruiken vaak beeldbewerking om hun boodschap over te brengen en door het zelf ook eens te proberen, worden kinderen zich hier bewust van.

Het Mediadagboek

Iedereen komt tegenwoordig op dagelijkse basis (en zelfs vaker) in contact met media; zonder dat ze er veel aandacht aan besteden of er over reflecteren. Het is een automatisme geworden. Een ideale manier om kinderen te leren **stilstaan bij hun eigen mediagebruik**, de boodschappen die ze via die media binnenkrijgen en de impact dat dat op hen heeft; is het bijhouden van een **mediadagboek**.

Moedig de leerlingen aan om elke dag kort bij te houden welke media ze gebruikten en hoe lang; wat ze er uit hebben opgepikt en hoe ze zich daarbij voelden.

Wat hoort er allemaal thuis in het mediadagboek?

Er zijn **heel wat mediabronnen** waar kinderen (bijna) dagelijks mee in contact komen en aan sommige zullen ze eerst niet gedacht hebben. Er zijn de traditionele media, zoals de krant, televisie en radio. Maar natuurlijk zijn er ook de modernere, digitale media. Smartphones, tablets, computers, ... Die worden allemaal gebruikt, voor allerlei doeleinden: spelletjes spelen, informatie opzoeken, filmpjes bekijken, ...

Hoe langer de leerlingen het mediadagboek invullen, hoe meer ze zullen merken dat ze **best wel wat binnenkrijgen op een dag**, ook uit onverwachte hoek. Sommigen zullen bijvoorbeeld merken dat ze veel meer tijd besteden aan spelletjes dan ze dachten.

We vragen ook aan de leerlingen om bij te houden **hoe ze zich voelden** tijdens het gebruiken van het mediadagboek. Dat kan blij zijn, maar ook boos, ongerust, nerveus, moe, ... Je kan er voor kiezen om het aantal emoties te beperken of je kan de kinderen volledig vrij laten in hun beschrijvingen.

Hoe ziet dat eruit?

Je kan zelf kiezen hoe dat mediadagboek er uit ziet, maar het is handig indien er op elke pagina (een dag) de volgende elementen aanwezig zijn:

- De uren van de dag
- Plaats om op te schrijven welke media je op dat moment gebruikte en waarvoor.
- Plaats om de emoties op te schrijven of aan te duiden.

Na de rapportage, tijd voor de reflectie

Natuurlijk mag je het niet enkel erbij laten dat de leerlingen een heleboel notities maken, je moet er ook iets mee doen in de klas. We raden aan om een **klagesprek** te houden, met veel aandacht voor de impact op de leerlingen en hun emoties. Stel veel vragen om reflectie uit te lokken.

uur	gebruikte media	hoe voel ik mij?
8:00	Spelletje spelen op de iPad	Ik verveelde me, maar nu is het leuk
9:00		
10:00		
11:00		
12:00		
13:00		
14:00		
15:00		
16:00		
17:00		
18:00		
19:00	TV kijken: Karrewiet	Ik vond het niet leuk dat er slecht nieuws was
20:00		
21:00		

De Uit-Knop

Op TV zie je beelden van een aanslag. In de krant verschijnt er artikel na artikel over de details en de daders. Je wil dan even weg van al dat verdriet, dus log je in op sociale media om je af te leiden. Maar ook daar wordt er over niets anders gepraat. Je wordt echt langs alle kanten bestookt met berichten.

Dan is het misschien wel **tijd om de media uit te zetten** en je even af te sluiten; maar dat is moeilijk, zeker voor kinderen. Wanneer je merkt dat één of meerdere van jouw leerlingen het te moeilijk krijgt of te angstig wordt van de situatie; kan je hen best even opzij nemen en de raad geven om op de **Uit-Knop** te duwen.

Maar ook voor alle andere leerlingen is dat geen slecht idee; om die vaardigheid te leren: zelf herkennen wanneer het je te veel wordt en dan meteen ook de juiste actie ondernemen. Benadruk meteen ook dat het **helemaal ok** is om je af en toe af te sluiten. Het is zelfs goed om je niet te stoer te houden. Je bent geen watje, omdat je liever geen schokkende beelden bekijkt. En niemand hoeft kritiek te geven, wanneer je even niet inlogt op sociale media of nieuwssites wil vermijden.

6. Actief en Creatief aan de slag

Vraag het maar aan psychologen: twee van de beste manieren om om te gaan met een dramatische gebeurtenis -zoals een aanslag- en al de gevoelens die daarbij horen; zijn **creatief** en **actief** aan de slag gaan.

Creativiteit als uitlaatklep

Tekenen, schilderen, boetseren, video's maken, knutselen, ... Het zijn allemaal heel erg goede technieken om kinderen te helpen bij het **verwerken van hun emoties**. Door creatief bezig te zijn en een mooie tekening (of iets anders) te maken; gaan kinderen onderbewust ook hun gevoelens er in leggen. Zo kunnen ze die emoties communiceren aan de anderen en zijn al die lastige emoties -zoals angst- weer een beetje uit hun systeem.

Daarbovenop krijg jij, als leerkracht ook een **venster** om te kunnen binnenkijken in de innerlijke wereld van de leerlingen. Pas natuurlijk wel op om voorbarige conclusies te trekken. Gebruik de creatieve werkjes van de leerlingen als startpunt wanneer je een **constructief gesprek** met hen wil starten.

Kom uit je zetel en onderneem iets

Wanneer je heel de dag voor de televisie zit en naar de berichtgeving kijkt over aanslagen, terreur, dreigingen enzoverder; dan word je natuurlijk heel erg bang en krijg je een **gevoel van onmacht**. Er gebeurt zoveel rond je in de wereld en het lijkt alsof je er niets aan kan veranderen. Zeker wanneer je 'maar' een kind bent.

Maar je hoeft het niet allemaal gewoon passief te ondergaan. Nee, kom toch uit die zetel, samen met jouw vrienden, de klas of zelfs heel de school en steek de handen uit de mouwen. Bedenk een mooie **activiteit** om jullie solidariteit te tonen en steun te betuigen aan de slachtoffers. Of maak samen een grote boodschap om de wereld in te sturen, tegen haat en oorlog. Misschien kan je zelfs brieven schrijven en uitsturen naar de

rest van de wereld.

Op die manier ga je het gevoel van onmacht bij kinderen tegen en geef je hen terug de touwtjes in handen. Ze zijn zelf actief aan het bijdragen aan een betere maatschappij en wereld. Dat lucht al heel wat op.

Conclusie

De rol voor jou, de leerkracht, is nog nooit zo groot geweest als nu. In tijden van dreiging en terreur ben je van onschatbaar belang voor de leerlingen, om hen te begeleiden, te helpen bij het verwerken van emoties en uit te dagen tot reflectie. Gelukkig sta je er niet alleen voor.

In dit dossier vond je alvast heel wat informatie en we willen het dan ook even samenvatten in **zes essentiële tips**:

- 1 Luister naar de leerlingen.
- 2 Ga het gesprek niet uit de weg, maar pak het positief aan.
- 3 Sta op tegen haatspraak.
- 4 Werk regelmatig rond actualiteit.
- 5 Versterk de mediawijze vaardigheden van leerlingen.
- 6 Steek de handen uit de mouwen en ga creatief aan de slag.

Praat met jouw collega's, de kinderen, ouders en iedereen die betrokken is bij de school. Zij hebben vast ervaringen en ideeën om te delen.

Samen staan we sterker en kunnen we de wereld weer een beetje beter maken.

Referenties

Kennisnet

Dossier 'Kinderen en Terreur op Sociale Media'

https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Kinderen_en_terreur_op_sociale_media.pdf

Mediawijs.be

Dossier 'Mediaopvoeding'

<https://mediawijs.be/dossiers/dossier-mediaopvoeding/praten-je-kinderen-over-geweld-en-aanslagen-nieuws>

Mediawijzer.net

<https://www.mediawijzer.net/gruwelbeelden-17-tips-om-met-kinderen-te-praten/>

No Hate Network

www.nohate.be

Child Focus

<http://www.childfocus.be/nl>

Awel

www.awel.be

CLB-Chat

<https://www.clbchat.be/>

Klasse

<https://www.klasse.be/29571/hoe-praat-je-met-je-leerlingen-over-terreur-en-geweld/>

KU Leuven

<https://www.kuleuven.be/thomas/page/als-terreur-toeslaat/#191521>

Klastools

<http://www.klastools.be/?p=1288>

Departement Onderwijs Vlaanderen

<http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/co%C3%B6rdinator-onderwijsnetwerk-islamexperten-tegendiscours>

Lesmateriaal en inspiratie op het Web

Op zoek naar meer mediawijze tools en lesmateriaal, om mee aan de slag te gaan in de klas? Via deze bronnen vind je vast en zeker wat je zoekt.

sCoolEDU Support Community

Op onze eigen Support Community vind je allerhande gratis Mediawijze lespakketjes. Hou de Veilig & Net sectie in het oog voor tips over apps, games, digitale media enzoverder.

<https://sCoolEDU.org>

No Hate Toolbox

Op de website van No Hate Vlaanderen vind je hun toolbox om te gebruiken in de klas; naast nog allerhande andere informatie over haatspraak.

www.nohate.be

Mediawijs.be

Bij het Vlaams Kenniscentrum voor Mediawijsheid vind je heel wat materiaal en inspiratie. Ze hebben lespakketjes, dossiers, een opleiding tot media-coach enzoverder.

www.mediawijs.be

Mediawijzer.net

Soms kan je ook eens bij de bovenburen gaan kijken. Mediawijzer.net biedt in Nederland heel wat informatie aan.

www.mediawijzer.net

Kennisnet.nl

Kennisnet is dé Nederlandse organisatie rond ICT en Mediawijsheid.

www.kennisnet.nl

Nieuws in de Klas

Hier vind je handige lesblaadjes, die je helpen bij het werken rond schokkende beelden.

<http://www.nieuwsindeklas.nl/lesmateriaal/losse-opdrachten-nieuws-in-de-klas/>

De Vreedzame School

Ben je geïnteresseerd in het lessenplan van de Vreedzame School? Dan kan je dat gewoon vrij downloaden.

<http://kn.nu/w.terreurSM.vreedzameschool>

Expertennetwerk Islam

Het departement Onderwijs stelt experts omtrent Islam ter beschikking van leerkrachten, voor advies en inzichten.

[http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/](http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/co%C3%B6rdinator-onderwijsnetwerk-islamexperten-tegendiscours)

[co%C3%B6rdinator-onderwijsnetwerk-islamexperten-tegendiscours](http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/co%C3%B6rdinator-onderwijsnetwerk-islamexperten-tegendiscours)

Studiedag Radicalisering - Mediawijs.be

Herbekijk de sprekers en sessies van de studiedag omtrent Radicalisering, georganiseerd door Mediawijs.be

<https://mediawijs.be/dossiers/livestream-en-presentaties-studiedag-deradicaliserende-media>

Prism Project

Bekijk het Prism Project voor meer informatie om haatspraak tegen te gaan.

www.prismproject.eu